

Łukasz Pańczyk

Uniwersytet Jagielloński

ORCID: 0000-0001-8838-0615

**USUNIĘCIE KARY 25 LAT POZBAWIENIA WOLNOŚCI
Z KATALOGU KAR KODEKSU KARNEGO****Wprowadzenie**

Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹ wniosła istotne z punktu widzenia prawa karnego zmiany. W komentowanym akcie prawnym znalazły się niebagatelne modyfikacje ustawy karnej, co w sposób oczywisty implikuje ożywioną dyskusję w tym przedmiocie zarówno w środowisku prawniczym, jak i w szeroko rozumianej przestrzeni publicznej. Należy stwierdzić, że mamy do czynienia z największą nowelizacją Kodeksu karnego od 2015 r. Wynikających ze wspomnianej nowelizacji zmian w polskiej ustawie karnej jest wiele i każda z nich wymagać będzie odrębnej, pogłębionej analizy. Przedmiotem zainteresowania niniejszych rozważań pozostanie uchylenie pkt 4 art. 32 k.k. – kary 25 lat pozbawienia wolności, która została niejako „wchłonięta” przez karę pozbawienia wolności, którą to na mocy obowiązujących przepisów wymierza się w granicach od miesiąca do 30 lat². Kara 25 lat pozbawienia wolności sama w sobie była przedmiotem kontrowersji w doktrynie, a jej eliminacja z katalogu kar zostanie z pewnością szeroko skomentowana w przyszłym piśmiennictwie. Problematyka kar, ich celów i sposobu wymiaru jest zagadnieniem niezwykle obszernym, mającym długą historię legislacyjną. Tym samym kompleksowa analiza wskazanej wyżej modyfikacji katalogu kar wymaga wyczerpującego, interdyscyplinarnego opracowania, które winno uwzględnić także

¹ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2022, poz. 2600).

² W obowiązującym do 1 października 2023 r. stanie prawnym art. 32 k.k. określający katalog kar wymieniał karę grzywny, ograniczenia wolności, pozbawienia wolności (która zgodnie z poprzednim brzmieniem art. 37 trwała najkrócej miesiąc, a najdłużej = 15 lat), 25 lat pozbawienia wolności oraz dożywotniego pozbawienia wolności. Komentowaną nowelizacją doszło do uchylenia kary 25 lat pozbawienia wolności oraz modyfikacji art. 37, który to w nowym brzmieniu stanowi, iż kara pozbawienia wolności trwa najkrócej miesiąc, a najdłużej – 30 lat.

odpowiednie badania statystyczne. Z uwagi na powyższe niniejsze rozważania stanowić będą próbę analizy owego legislacyjnego *novum* w zamiarze jedynie wstępnego ustalenia stopnia trafności likwidacji kary 25 lat pozbawienia wolności oraz wskazania potencjalnych kierunków przyszłych rozważań. Artykuł ma charakter pracy teoretycznej. Podczas pisania posłużono się przede wszystkim metodą dogmatyczną, teoretyczną, a także historyczną, uwzględniając poprzednio obowiązujące na ziemiach polskich kodyfikacje.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, w początkowej fazie pisania niniejszego tekstu data wejścia w życie komentowanej nowelizacji została przesunięta ustawą z dnia 26 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³, której to art. 5 przewidział wydłużenie *vacatio legis* nowelizacji Kodeksu karnego do 1 października 2023 r. (z pewnymi wyjątkami). W pierwotnym założeniu zmiany polskiej ustawy karnej miały wejść w życie 14 marca 2023 r. W związku ze wskazanym wyżej wydłużeniem terminu spoczywania ustawy pojawiła się w środowisku prawniczym teza, jakoby zmiany dokonane komentowaną nowelizacją w ogóle nie weszły w życie, a to z uwagi na uchwalenie wydłużającego jej *vacatio legis* przepisu w niekonstytucyjnym trybie⁴. Niniejszy tekst za założenie przyjmuje, iż komentowane zmiany Kodeksu karnego obowiązują i stanowią część polskiego porządku prawnego, jednak wskazana wątpliwość wydaje się zdaniem autora warta zasygnalizowania.

***Ratio legis* kary 25 lat pozbawienia wolności**

Rozważania dotyczące likwidacji możliwości wymierzenia kary 25 lat pozbawienia wolności należy rozpocząć od zwięzłego przedstawienia jej historii i umiejscowienia w polskim systemie prawnym. Kara ta nie zawsze była przewidziana w polskiej kodyfikacji karnej. W Kodeksie karnym z 11 lipca 1932 r., zwanym także w doktrynie prawa Kodeksem Makarewicza, kara pozbawienia wolności występowała w dwóch formach: kary aresztu w wymiarze od tygodnia do 5 lat, a także kary więzienia od 6 miesięcy do 15 lat⁵. Kodeks ten dopuszczał również karę dożywotniego więzienia, która nie była umieszczona w katalogu

³ Ustawa z dnia 26 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023, poz. 403).

⁴ Por. szerzej w tym zakresie: Dogmaty Karnisty, *Ustawa z 7.07.2022 nie weszła w życie i nie zmieniła przepisów Kodeksu karnego, gdyż w systemie prawnym nie istnieje przepis prawa obowiązującego, określający dzień jej wejścia w życie*, <https://www.facebook.com/dogmatykarnisty/posts/pfbid02k9TxMRZrB9axTg3poLrzXySuJ5neS3SxVKXzu6GEjGdCuE1HMUJxAA6XjL3Bsjr6l?mibextid=YxdKMJ> (28.10.2023); M. Małecki, *Niezmieniony Kodeks karny*, Kraków, 2023

⁵ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1932, nr 60, poz. 571).

kar, a istniała możliwość jej orzeczenia, jeżeli ustawa ją przewidywała⁶. Możliwość orzeczenia kary 25 lat pozbawienia wolności pojawiła się dopiero w Kodeksie karnym z 19 kwietnia 1969 r. Artykuł 30 § 3 wspomnianej kodyfikacji przewidywał możliwość orzeczenia kary zasadniczej 25 lat pozbawienia wolności za przestępstwo zagrożone karą śmierci oraz w innych wypadkach przewidzianych w ustawie⁷. Karze tej Kodeks karny z 1969 r. nadał charakter wyjątkowy, rezygnując równocześnie z kary dożywotniego pozbawienia wolności⁸. Kara pozbawienia wolności pod rządami ustawy z 1969 r. wymierzana była, tak jak w stanie prawnym obowiązującym do 1 października 2023 r., do górnej granicy 15 lat. Obowiązujący obecnie Kodeks karny z 6 czerwca 1997 r.⁹, opierając się na nowych założeniach, które uwzględnić musiały postulaty demokratycznego państwa prawa, dążył do zracjonalizowania instrumentów karania. W obecnie obowiązującej kodyfikacji zrezygnowano więc z powyższych względów z możliwości wymierzenia kary śmierci (po raz pierwszy w polskiej ustawie karnej zabrakło tej kary)¹⁰. Przywrócono za to możliwość wymierzenia kary dożywotniego pozbawienia wolności, pozostawiając równocześnie (do 1 października 2023 r.) w katalogu ustawowych dolegliwości karę 25 lat pozbawienia wolności.

Kara 25 lat pozbawienia wolności posiada zarówno swoich zwolenników, jak i krytyków. W doktrynie prawa karnego podnosi się, że kara ta w zasadzie nie różni się zbyt od kary dożywotniego pozbawienia wolności, a jej surowość zakorzeniona jest wprost w ustawodawstwie radzieckim¹¹. Krytykiem kary 25 lat pozbawienia wolności był m.in. J. Śliwowski, który pozostawał też przeciwnikiem kary dożywotniego pozbawienia wolności. Wskazywał on, że zarówno kara dożywotnia, jak i kara 25 lat są *de facto* karami tego samego rodzaju, przy czym kara 25 lat pozbawienia wolności stanowi „zamaskowaną formę tej pierwszej”, spełniającą całkowicie jej funkcje. Zdaniem wspomnianego autora kara 25 lat pozbawienia wolności ma też znamiona zbytnej surowości. Wskazywał on, co zostało już wyszczególnione wyżej, iż wzorem dla kary 25 lat więzienia były doświadczenia radzieckie, ale zdecydowano się ją wprowadzić w chwili, gdy w Związku Radzieckim podchodzono już do niej krytycznie. W tym miejscu

⁶ B.J. Stefańska, *Kara pozbawienia wolności do 20 lat*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 5, s. 31.

⁷ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94).

⁸ M. Melezini [w:] *System Prawa Karnego*, t. VI: *Kary i środki karne. Poddanie sprawy próbie*, red. M. Melezini, Legalis 2016, s. 44 i n.

⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553).

¹⁰ M. Melezini [w:] *System Prawa Karnego*, t. VI: *Kary i środki karne. Poddanie sprawy próbie*, red. M. Melezini, Legalis 2016, s. 57.

¹¹ Por. L. Wilk [w:] *System Prawa Karnego*, t. VI: *Kary i środki karne. Poddanie sprawy próbie*, red. M. Melezini, Legalis 2016, s. 314: „Tak więc karze 25 lat pozbawienia wolności czyni się zarzut z jej dominującej funkcji eliminacyjnej sprzecznej z ideą resocjalizacji. Ten zarzut podnoszono zwłaszcza z punktu widzenia założeń ustroju socjalistycznego i jego wiary w możliwość resocjalizacji każdego sprawcy przestępstwa”.

należy wskazać, że ustawodawstwo radzieckie posługiwało się karą 25 lat pozbawienia wolności w latach 1947–1958¹². Przytoczyć warto także poglądy L. Hochberga, który twierdził, że w zakresie prewencji ogólnej i szczególnej kara 25 lat pozbawienia wolności nie zastąpi kary dożywotniego pozbawienia wolności, jak również nie spełni w tym kontekście swego zadania w stopniu większym niż kara pozbawienia wolności w wymiarze 15 lat¹³.

Jako opozycję do zarzutów stawianych karze 25 lat pozbawienia wolności wskazuje się jej zaletę w postaci swoistego pomostu pomiędzy karą pozbawienia wolności wymierzanej do górnej granicy lat 15 a karą dożywotniego pozbawienia wolności. W obronie kary 25 lat pozbawienia wolności jej zwolennicy wskazywali, że może ona realizować także cel wychowawczy. Podkreślano jej przydatność polegającą na byciu karą pośrednią pomiędzy karą najsurowszą a terminowym pozbawieniem wolności. Na przykład twórca kodyfikacji karnej z 1969 r., I. Andrejew, wskazywał, że kara 25 lat może stanowić ułatwienie w orzekaniu w przypadkach ciężkich zbrodni, za które w odczuciu opinii społecznej kara do 15 lat byłaby zbyt łagodna. Tym samym kara 25 lat stanowiąca karę pośrednią mogła być jego zdaniem potrzebna, szczególnie w obliczu zniesienia kary dożywotniego pozbawienia wolności, co miało w tamtym okresie miejsce¹⁴. Jeśli chodzi zaś o uzasadnienie przyjęcia wymiaru kwalifikowanego w postaci konkretnie 25 lat pozbawienia wolności, to J. Bafia tłumaczył przyjęcie takiego właśnie wymiaru pozbawienia wolności (a nie niższego, np. 20 lat) tym, że 5-letnia różnica między karą 20 lat a 15-letnim górnym pułapem zwykłego pozbawienia wolności „nie oddałaby właściwie prewencyjnej funkcji związanej z dotychczasową karą dożywotniego pozbawienia wolności”¹⁵.

Ujmując zwięźle pogląd obozu doktryny opowiadającego się przeciwko karze 25 lat pozbawienia wolności, krytycy tej kary wskazują, że jej największym mankamentem jest wątpliwy charakter resocjalizacyjny. Z uwagi na możliwość spędzenia potencjalnie ćwierć wieku w zakładzie karnym charakter tej kary jawi się jako czysto izolacyjny, a w pewnych wypadkach eliminacyjny. W tym sensie za główną wadę komentowanej kary wskazuje się silny atak na dobro prawne skazanego w postaci jego wolności, który ma na celu przede wszystkim usunięcie go ze społeczeństwa. Trafnie podnosi J. Majewski, iż „bezowocność wysiłków resocjalizacyjnych widoczna jest najbardziej w przypadku długoterminowych kar pozbawienia wolności”¹⁶. Skazanie kogoś na karę 25 lat pozbawienia wolności ma sprawić, iż społeczeństwo nie będzie już dłużej zagrożone przez konkretnego sprawcę, marginalizując przy tym potrzeby i dobro samego sprawcy.

¹² *Ibidem*, s. 315.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, s. 316.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ J. Majewski [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. I, cz. 1; *Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, art. 32.

Należy jednak wskazać, że obecna jeszcze do 1 października 2023 r. kara 25 lat pozbawienia wolności nie występowała w Kodeksie karnym nazbyt często, tym samym w pełni zachowując swój wyjątkowy charakter (choć nie było to wyrażone *expressis verbis*). Orzec ją można było np. za zbrodnie wojenne określone w art. 123 k.k.¹⁷ lub za zabójstwo dokonane ze szczególnym okrucieństwem. Należy także podkreślić, iż w obowiązującym przed nowelizacją stanie prawnym kara 25 lat pozbawienia wolności występowała wyłącznie w sankcjach złożonych alternatywnych – z karą pozbawienia wolności (od lat 8, 10 albo 12) oraz karą dożywotniego pozbawienia wolności, ewentualnie w alternatywie z samą tylko karą pozbawienia wolności (od lat 5)¹⁸. Słusznie wskazuje V. Konarska-Wrzosek, że „alternatywny kształt sankcji dający możliwość wyboru między trzema karami pozbawienia wolności o różnym okresie trwania, w tym w szczególności możliwość orzeczenia zawsze zwykłej kary pozbawienia wolności w wymiarze do lat 15, sprawia, że kara 25 lat pozbawienia wolności oraz kara dożywotniego pozbawienia wolności mają w istocie status kar wyjątkowych, które mogą być wykorzystywane do karania sprawców zagrożonych nimi przestępstw w wyjątkowych przypadkach”¹⁹. Jest to o tyle istotne, że nie można zdaniem autora niniejszego opracowania sensownie twierdzić, jakoby sędzia był dotychczas zobligowany do wymiaru owej kary, a usunięcie jej z katalogu kar miałyby „wyzwolić” skład orzekający w procesie karnym z ustawowego skrupowania karą 25 lat pozbawienia wolności. Ostateczną decyzję w przedmiocie wymierzenia tej kary podejmowały bowiem sądy, bacząc na indywidualne okoliczności popełnionego czynu.

Konsekwencje zniesienia kary 25 lat pozbawienia wolności

W związku z treścią nowelizacji Kodeksu karnego należy w tym miejscu przywołać poglądy L. Tyszkiewicza dotyczące kary 25 lat pozbawienia wolności. Wskazany autor zaznacza, że kara 25 lat pozbawienia wolności nie ma szeregu wad kary dożywotniego pozbawienia wolności, natomiast jest ona związana

¹⁷ Art. 123 § 1. w brzmieniu sprzed nowelizacji: „Kto, naruszając prawo międzynarodowe, dopuszcza się zabójstwa wobec: 1) osób, które składając broń lub nie dysponując środkami obrony poddały się, 2) rannych, chorych, rozbitków, personelu medycznego lub osób duchownych, 3) jeńców wojennych, 4) ludności cywilnej obszaru okupowanego, zajętego lub na którym toczą się działania zbrojne, albo innych osób korzystających w czasie działań zbrojnych z ochrony międzynarodowej, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności”.

¹⁸ J. Majewski [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. I, cz. 1; *Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, art. 32.

¹⁹ V. Konarska-Wrzosek [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2020, art. 32.

z innym problemem, który według niego przemawia za jej eliminacją. Chodzi tu o wadę niedostrzegalną dla teoretyka, ale ewidentną dla praktyka, mianowicie o sztywność tej kary, która stwarza największe trudności przy wymierzaniu kar za najpoważniejsze przestępstwa popełnione w ramach sprawczego współdziałania. Jako znaczące, szczególnie w kontekście przedstawionego niżej uzasadnienia usunięcia kary 25 lat pozbawienia wolności z katalogu kar, jawi się spostrzeżenie L. Tyszkiewicza odnośnie do tzw. wewnętrznej sprawiedliwości wyroku, która wymaga wymiaru różnych kar osobom współdziałającym. Różnica między tymi karami nie powinna przekraczać 2 czy 3 lat pozbawienia wolności. Tymczasem według obowiązującego do 1 października 2023 r. stanu prawnego w przypadku współdziałania można było trzem współdziałającym wymierzyć albo wszystkim równo karę 25 lat pozbawienia wolności, albo jednemu 15 lat, drugiemu 25 lat, a trzeciemu dożywocie. Oba rozwiązania według wspomnianego autora były nie do przyjęcia. W związku z powyższym akceptował on jedną z ówczesnych propozycji nowelizacji ustawy karnej, która podniosłaby górną granicę kary zwykłego pozbawienia wolności z 15 do 25 lat z zachowaniem kary dożywotniego pozbawienia wolności. Wspomniany autor proponował także, aby w miejsce kar dożywotniego pozbawienia wolności i 25 lat pozbawienia wolności wprowadzić obok zwykłej kary terminowego pozbawienia wolności od 1 miesiąca do 15 lat drugie „widełki” w wymiarze od 20 do 30 lat pozbawienia wolności, które można by nazwać „surowym pozbawieniem wolności”²⁰.

W opozycji do powyższego, dla pełniejszej ilustracji problemu, należy przedstawić stanowisko J. Koreckiego, który podnosił, iż sztywność kary 25 lat pozbawienia wolności stanowić może nie tyle jej wadę, co zaletę. Jego zdaniem wprowadzenie możliwości orzekania kar w granicach od 15 do 25 lat z jednej strony osłabiałoby elementy społecznego oddziaływania, z drugiej zaś mogłoby skłaniać w przyszłości do rozszerzania stanów faktycznych zagrożonych tą karą, w efekcie czego dochodziłoby do zwiększania zakresu orzekanych kar w wymiarze przekraczającym 15 lat pozbawienia wolności²¹.

Autor niniejszego opracowania podziela pogląd wyrażony przez L. Wilka odnośnie do komentowanej kary i twierdzi, iż usunięcie kary 25 lat pozbawienia wolności z katalogu kar nie było pożądanym posunięciem i stworzyło lukę pomiędzy karą zwykłego pozbawienia wolności a karą dożywotniego jej pozbawienia. Wymiar kary w wysokości kwalifikowanej 25 lat stanowił pomost pomiędzy dożywotnią eliminacją sprawcy a wymiarem kary z uwzględnieniem prognozy

²⁰ L. Tyszkiewicz, *Rzut oka na niektóre aktualne problemy prawa karnego, polityki kryminalnej i kryminologii* [w:] *Zagadnienia współczesnej polityki kryminalnej*, red. T. Dukiet-Nagórska, Bielsko-Biała 2006, s. 19, cyt. za: L. Wilk [w:] *System Prawa Karnego*, t. VI: *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, red. M. Melezini, Legalis 2016, s. 316 i n.

²¹ J. Korecki, *Kara 25 lat*, s. 195, cyt. za: L. Wilk [w:] *System Prawa Karnego*, t. VI: *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, red. M. Melezini, Legalis 2016, s. 317.

resocjalizacyjnej w systemie zwykłego pozbawienia wolności. Stworzenie możliwości orzeczenia kary 25 lat lub wyższej w systemie zwykłego wymiaru kary pozbawienia wolności pozbawia w sposób zupełny wyjątkowości kar surowych, tj. powyżej lat 15²². Tym samym „rozbudowanie” owego pomostu w sposób polegający na rozciągnięciu możliwości wymiaru kary w tak szerokim przedziale, jak zapisano to w komentowanej nowelizacji, stanowi w ocenie autora wypaczenie sensu pozostawania w polskim Kodeksie karnym kary o tak długim, lecz jeszcze nie całkowitym czasie izolacji sprawcy. Kara 25 lat pozbawienia wolności oddawać miała wysoki stopień zagrożenia dla społeczeństwa oraz lekceważącą postawę skazanego wobec dóbr prawnych, a stopień tego zagrożenia nie mógł zostać zniewelowany w inny sposób niż przez czasową (lecz nie całkowitą) eliminację skazanego ze społeczeństwa.

Ryzyka w takim zwiększeniu dyskrecjonalności sędziowskiej w tym aspekcie autor tekstu upatruje przede wszystkim w wytworzeniu sytuacji, w której sędzia, wymierzając karę, zdecyduje się na karę surowszą niż ta, którą z taką samą dozą przekonania wymierzylby pod rządami poprzednio obowiązującego stanu prawnego. W tym miejscu należy wspomnieć również o „czynniku ludzkim” przy wymiarze kary, jakim jest każdorazowo udział sędziego, który dokonuje oceny osoby sprawcy i prognoz w zakresie potencjalnej jego resocjalizacji. Przy orzekaniu kary niezwykle istotne znaczenie mają procesy myślowe zachodzące w podświadomości sędziego, które determinują jego decyzje. Przy ocenie zmian dotyczących wysokości kar i ich wymiarów jako ważny jawi się dorobek naukowy z zakresu psychologii społecznej. Tytułem przykładu badania wskazują, że w zależności od kolejności przytaczania dowodów (chronologicznie lub w kolejności znaczenia, jakie jest im przypisywane) sędzia skłonny jest odmiennie nastawić się do danej sprawy²³. W związku z powyższym uprawniony wydaje się wniosek o niemożliwości bezbłędnego, merytorycznego uzasadnienia, iż w konkretnym stanie faktycznym to właśnie kara 25 lat pozbawienia wolności była dolegliwością adekwatną zamiast wymierzenia kary choćby lat 15. Sędzia bowiem nigdy nie ma

²² „Piszący te słowa, podobnie jak to uczynił w odniesieniu do kary dożywotniego pozbawienia wolności, także w przypadku kary 25 lat pozbawienia wolności nie postuluje jej usunięcia z katalogu kar. To stanowisko powiązane jest z sygnalizowanym już w tym miejscu (może dyskusyjnym) poglądem, który dalej będzie nieco szerzej uzasadniony – o wyjątkowym, chociaż niewyrażonym wprost przez ustawodawcę, charakterze kary 25 lat pozbawienia wolności. Uważam, że podniesienie górnego pułapu zwykłego terminowego pozbawienia wolności do 25 lat, jak i utworzenie nowych «wideltek» wymiaru pozbawienia wolności w rozmiarze od 20 do 30 lat spowodowałoby traktowanie kar ponad 20-letnich jako «zwykłych», a nie «wyjątkowych». Przy istnieniu kary dożywotniej, druga podobnie wyjątkowa kara pośrednia, podobnie również niestopniowalna (co moim zdaniem podkreśla jej wyjątkowość) wydaje się być przydatna”. L. Wilk [w:] *System Prawa Karnego*, t. VI: *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, red. M. Melezini, Legalis 2016, s. 318.

²³ E. Aronson, T.D. Wilson, R.M. Akert, *Social Psychology*, Poznań, 2012, s. 462 i powołane tam badania.

pewności co do rzeczywistej podatności sprawcy przestępstwa na oddziaływania resocjalizacyjne. Tym bardziej zmiana ustawy karnej w postaci utworzenia „widełek” w wymiarze od miesiąca do lat 30 nie może stanowić odpowiedzi na wskazane wyżej problemy z poprawnością ocen składu sędziowskiego. Aktualny pozostaje bowiem mankament racjonalizacji wysokości wymierzonej kary, przy czym w ocenie autora w znakomitej większości przypadków wymierzenia w obowiązującym od 1 października 2023 r. stanie prawnym np. kary 17 lat pozbawienia wolności nie będzie możliwa sensowna argumentacja w kierunku wykazania braku zasadności wymierzenia w tym samym stanie faktycznym kary 19 czy 16 lat pozbawienia wolności. Poprzednie brzmienie Kodeksu karnego pozostawiało sędziom wystarczającą dyskrecjonalność w wymiarze kary oraz niezbędne instrumenty pozwalające na różnorakie modyfikacje w zależności od konkretnego przypadku. Nie można tutaj zapomnieć też o dyrektywach sądowego wymiaru kary, które winny być dla sędziów jasną „instrukcją” przy orzekaniu wyroków, jednak i one nie dają wyczerpujących wskazówek w przedmiocie orzekania konkretnej kary.

W ocenie autora niniejszego artykułu likwidacja „przeskoku” pomiędzy karą do lat 15 a kwalifikowaną karą 25 lat pozbawienia wolności jest z uwagi na powyższe ryzykownym zabiegiem. Teza ta nie ma na celu przeciwstawiać się zwiększaniu dyskrecjonalności sędziowskiej. Należy jedynie robić to w sposób bardziej ostrożny i przemyślany, gdyż w pewnych aspektach może się to okazać nieracjonalne, jeżeli nie niebezpieczne dla sprawiedliwego orzekania. Różnica 10 lat pomiędzy górną granicą zwykłej kary pozbawienia wolności a karą 25 lat miała na celu skłonienie sędziego do namysłu i niejako zmuszenie go do oceny stopnia konieczności tak drastycznej izolacji (eliminacji) sprawcy ze społeczeństwa, zakładając że w danym stanie faktycznym nie należy rozpatrywać wymierzenia kary dożywotniego pozbawienia wolności. W obliczu zmian wprowadzonych ostatnią nowelizacją Kodeksu karnego sędzia stoi przed możliwością mniej skrepowanego wymierzenia kary surowszej, co stwarza ryzyko, iż wymierzy ją bez większych refleksji, niż jakby to miało miejsce w poprzednio obowiązującym stanie prawnym. Zestawiając powyższe z nieidealnym procesem decyzyjnym człowieka (tu: sędziego), z czasem zwiększanie sędziowskiego uznania może okazać się nie ulepszeniem systemu, ale stworzeniem zagrożenia dla jego poprawnego funkcjonowania.

Mimo iż autor niniejszego tekstu nie zgadza się z usunięciem kary 25 lat pozbawienia wolności z katalogu kar, dopuszcza on stanowisko odmienne, akceptujące samą koncepcję rezygnacji z kary 25 lat pozbawienia wolności, jeśliby dać pierwszeństwo poglądom krytykującym jej obecność w polskiej ustawie karnej. Jednak nawet jeśli uznać uchylene komentowanej kary za słuszne, sposób, w jaki zostało to dokonane, budzi kolejne wątpliwości. Przede wszystkim należałoby zadać sobie pytanie, czy „połączenie” kary pozbawienia wolności do lat 15 z karą 25 lat pozbawienia wolności (jeżeli takowe uznać za zasadne)

potrzebowało również podniesienia ogólnej wysokości do lat 30. Jak wskazano wyżej, kara 25 lat pozbawienia wolności krytykowana była w dużej mierze właśnie z uwagi na jej wysokość (czas izolacji sprawcy od społeczeństwa). W obowiązującym stanie prawnym możliwość takiej izolacji zwiększyła się *de facto* o 5 lat. W takim wypadku nawet jeśli opowiedzieć się za zasadnością połączenia kary pozbawienia wolności w pierwotnie rozłącznym przedziale 15–25 lat, to nie jest dla autora zrozumiałe podniesienie tego spektrum do lat 30. W dalszej kolejności należy zastanowić się, czy wydłużenie potencjalnego pobytu w więzieniu w zestawieniu ze stanem polskich więzień oraz kosztami związanymi z całym systemem penitencjarnym było odpowiednim posunięciem, oceniając tę zmianę przez pryzmat racjonalnej polityki karnej, która w ocenie autora winna być skupiona zarówno na prewencji generalnej i indywidualnej, jak i na ekonomicznym aspekcie więziennictwa. W końcu zadać należy sobie pytanie, czy dłuższy pobyt w więzieniu rzeczywiście wpływa pozytywnie na resocjalizację skazanego (wobec czego autor niniejszego tekstu ma wątpliwości, lecz zagadnienie to wykracza poza ramy merytoryczne artykułu).

Wreszcie wskazać należy, że z uwagi na fakt, iż kara 25 lat pozbawienia wolności miała charakter izolacyjny w stopniu znacznym (jeśli nie eliminacyjny²⁴), to podzielić należy pogląd, że resocjalizacja sprawcy nie należała do jej podstawowych celów²⁵, a to z uwagi na wątpliwą szansę na wytworzenie u danego sprawcy pożądanego stosunku do dóbr prawnych poprzez tak długi okres izolacji od społeczeństwa. Przyjęcie powyższej tezy nakazuje podkreślić ryzyko zatarcia się kar nakierowanych na resocjalizację sprawcy z karami w istocie czysto izolacyjnymi (eliminacyjnymi), o ile taki stan w związku z wejściem w życie zmian w Kodeksie karnym już nie zaistniał (poprzednio obowiązujący katalog wyraźnie oddzielał kary o charakterze izolacyjnym od tych nakierowanych na eliminację).

Jeśli chodzi o praktyczne spojrzenie na konsekwencje wymierzania kary 25 lat pozbawienia wolności, to wskazuje się, że autorzy badający skuteczność kar 25 lat pozbawienia wolności wymierzonych sprawcom zabójstw (w praktyce karę 25 lat pozbawienia wolności orzekano niemal wyłącznie za zabójstwa) stwierdzili, że kara ta jest efektywna, ponieważ powrotność do przestępstwa badanych była niewielka. Wskazano jednak, że „nie można jednoznacznie odpowiedzieć, czy jest to efekt długotrwałej izolacji, czy średniego już wieku skazanych, czy naturalnej zmiany środowiska, do którego wracają po zwolnieniu, czy wreszcie oddziaływań penitencjarnych”²⁶. Jak podaje Baza Statystyczna Ministerstwa

²⁴ „Kara 25 lat pozbawienia wolności do pewnego stopnia posiada charakter kary eliminacyjnej”. G. Łabuda [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, art. 32.

²⁵ „Natomiast można zgodzić się z poglądem, że kara 25 lat pozbawienia wolności ma w istocie charakter eliminacyjny (trafniej byłoby powiedzieć – zabezpieczający) i jej podstawowym celem nie jest resocjalizacja sprawcy”. L. Wilk [w:] *System Prawa Karnego*, t. VI: *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, red. M. Melezini, Legalis 2016, s. 322.

²⁶ *Ibidem*, s. 317.

Sprawiedliwości²⁷, na karę 25 lat pozbawienia wolności w 2018 r. prawomocnie skazano 41 osób. W 2019 r. były to 74 osoby. Jeśli chodzi o ogół prawomocnych wyroków skazujących, to w przypadku osób dorosłych w podanych wyżej latach było to odpowiednio 275 768 i 287 978 osób. W latach 2010–2017 liczba osób skazanych na karę 25 lat pozbawienia wolności wyniosła odpowiednio: „2010 r. – 97; w 2011 r. – 102; w 2012 r. – 100; w 2013 r. – 77; w 2014 r. – 66; w 2015 r. – 64; w 2016 r. – 68; w 2017 r. – 50”²⁸.

Na koniec podkreślić należy, że w związku z wejściem w życie zmiany w katalogu kar autorzy ustawy nowelizującej wskazali w jej art. 22, iż kara, o której była mowa w art. 32 pkt 4 k.k. w poprzednim brzmieniu (tj. kara 25 lat pozbawienia wolności), orzeczona przed lub po wejściu w życie ustawy nowelizującej, od dnia wejścia w życie tej ustawy stanowi karę, o której mowa w art. 32 pkt 3 k.k. w aktualnym brzmieniu, w wymiarze 25 lat pozbawienia wolności²⁹. Tym samym modyfikacja katalogu kar zdaje się nie wpływać na sytuację faktyczną osób osadzonych. Nierozstrzygniętą w niniejszym tekście autor pozostawia wątpliwość, czy jest to zasadne wobec tezy, że część z osób odsiadujących obecnie karę 25 lat pozbawienia wolności nie zostałaby na nią skazana na gruncie obowiązującego brzmienia Kodeksu karnego.

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy nowelizującej

Mając na względzie poczynione wyżej rozważania, analizie należy poddać uzasadnienie projektu komentowanej nowelizacji i odnieść się choć do niektórych jego fragmentów. Na samym wstępie uzasadnienia projektu ustawy nowelizującej Kodeks karny³⁰ czytamy, iż zasadniczym założeniem pracy nad projektem zmian Kodeksu karnego była „potrzeba wzmocnienia ochrony prawnokarnej w zakresie czynów godzących w tak fundamentalne dobra prawne jak: życie i zdrowie człowieka, wolność, wolność seksualna i własność”³¹. Dalej wskazuje się, że ponad 90% proponowanych podwyższeń sankcji polega wyłącznie na

²⁷ <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> (8.02.2023).

²⁸ M. Mozgawa [w:] M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2023, art. 32. Szerzej por. także: L. Wilk [w:] *System Prawa Karnego*, t. VI: *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, red. M. Melezini, Legalis 2016, s. 325 i n.

²⁹ Art. 22 ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw: „Kara, o której mowa w art. 32 pkt 4 ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym, orzeczona przed lub po wejściu w życie niniejszej ustawy, od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy stanowi karę, o której mowa w art. 32 pkt 3 ustawy zmienianej w art. 1, w wymiarze 25 lat pozbawienia wolności”.

³⁰ Druk nr 2024 z dnia 22 lutego 2022 r., <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2024> (8.02.2023).

³¹ *Ibidem*.

podwyższeniu górnego zagrożenia. W tym zakresie zaznaczono, iż „projekt, zwiększając rozpiętość sankcji, zmierza do zwiększenia zakresu uznania sędziowskiego przy wymiarze kary, pozwalając dostosować jej wymiar do stopnia społecznej szkodliwości czynu oraz winy sprawcy, również w przypadku czynów o bardzo wysokim stopniu karygodności czynu lub winy sprawcy, czego obecny stan prawny nie zapewnia”. Wywodzić z powyższego należy, iż zdaniem projektodawcy, a później ustawodawcy Kodeks karny w swojej poprzednio obowiązującej treści w sposób niewystarczający chronił podstawowe dla społeczeństwa dobra prawne, a przede wszystkim dostępne w Kodeksie karnym instrumenty nie pozwalały uadekwatnić wymierzonej kary do konkretnego przypadku w sposób zadowalający. W ocenie autora niniejszego artykułu stawiane w uzasadnieniu projektu jakże katagoryczne tezy mają charakter twierdzeń arbitralnych. Wątpliwości w przedmiocie trafności zwiększenia uznania sędziowskiego w sposób, jaki czyni to komentowana nowelizacja, zostały wskazane wyżej. Takie zagadnienia, jak m.in. zatarcie granicy kar izolacyjnych, nastawionych na resocjalizację z eliminacyjnymi i konsekwencje takiego stanu rzeczy, zostały w uzasadnieniu projektu pominięte.

Istotny jawi się w szczególności fragment dotyczący argumentacji przemawiającej za usunięciem z Kodeksu kary 25 lat pozbawienia wolności. W uzasadnieniu czytamy, że „znaczny odstęp między górną granicą terminowej kary pozbawienia wolności a karą 25 lat pozbawienia wolności może niekiedy prowadzić do wymierzenia przez sąd kary nieadekwatnej do stopnia społecznej szkodliwości czynu i winy sprawcy, tj. kary zbyt łagodnej lub zbyt surowej. Negatywne konsekwencje takiego rozwiązania na płaszczyźnie zasady indywidualizacji wymiaru kary są szczególnie widoczne przy wymierzaniu kary za najpoważniejsze przestępstwa popełnione w warunkach współdziałania. W wielu tego typu przypadkach zasada tzw. wewnętrznej sprawiedliwości wyroku wymaga zróżnicowania kar wymierzanych współdziałającym, ale różnica między tymi karami nie powinna przekroczyć kilku lat, gdy tymczasem według aktualnego stanu prawnego w takim przypadku można np. trzem współdziałającym wymierzyć albo karę pozbawienia wolności w identycznym wymiarze albo jednemu 15 lat, drugiemu 25 lat, a trzeciemu dożywotnie pozbawienie wolności³². Jest to zdaniem autora oczywiście zaczerpnięcie z poglądów L. Tyszkiewicza (por. rozważania o konsekwencjach zniesienia kary 25 lat pozbawienia wolności wyżej), do których projekt niestety nie odsyła. Dość przypomnieć, że wspomniany autor w żadnym razie nie sugerował uregulowania wymiaru kary pozbawienia wolności w sposób, jaki czyni to obecnie brzmienie Kodeksu karnego, tj. w granicach od miesiąca do lat 30. Wydaje się zatem, że autorzy projektu ustawy nowelizującej, czerpiąc z argumentacji przedstawiciela doktryny prawa karnego, dopasowali fragment jego wypowiedzi do przyjętej uprzednio tezy, co w przypadku tak

³² *Ibidem*.

dalece ingerującego w wolności jednostki aktu prawnego, jakim jest Kodeks karny, jest zdaniem autora niedopuszczalne. Wskazano też wyżej, że stanowisko doktryny w kwestii kary 25 lat pozbawienia wolności nie było i nie jest jednolite. Ponadto zasadne wydaje się w tym miejscu przytoczenie poglądu cytowanego już wyżej L. Wilka, który stwierdza, iż „tak zwana zaś «wewnętrzna sprawiedliwość» wyroku w przypadku najcięższych zbrodni popełnionych we współdziałaniu, to kwestia odpowiedniego rozumienia i stosowania dyrektyw wymiaru kary i okoliczności uzasadniających wymiar kar najsurowszych”³³.

Podsumowanie

Do nowelizacji Kodeksu karnego w zakresie ingerencji w katalog kar należy w ocenie autora niniejszego opracowania podchodzić z dużą dozą ostrożności, truizmem jest bowiem stwierdzenie, że nie surowość kary, a jej nieuniknioność skutkuje faktycznym odwiedzeniem potencjalnych sprawców od popełnienia przestępstwa, podczas gdy zmiany w zakresie wymiaru kary zaostrzają represyjny charakter polskiej ustawy karnej³⁴. Nie można oczywiście uznać, że istnienie kary 25 lat pozbawienia wolności było rozwiązaniem pozbawionym mankamentów, czego dowodem są choćby przytoczone wyżej stanowiska wyrażane w doktrynie prawa karnego. Jednak nie jest jasne dla autora, w szczególności po lekturze uzasadnienia nowelizacji, czy umotywowania zmian w polskim systemie represyjnym należy dopatrywać się w obudowanej merytorycznie zmianie podejścia do wymiaru kary pozbawienia wolności (dając choćby wyraz czynnikowi historycznemu, odcinając się od zaszłości ustawodawczych z czasów słuszenie minionych), czy może modyfikację katalogu kar (razem z ingerencją w wysokość ustawowego zagrożenia typów czynów zabronionych, o czym traktuje większość pozostałej części komentowanej nowelizacji) należałoby postrzegać jako dozowanie populizmu penalnego, traktując prawo karne w sposób instrumentalny. Nie jest zamysłem autora odpowiadać na to ostatnie pytanie, lecz bez wątplenia należałoby i ten aspekt poddać analizie. Odrębnym zagadnieniem jest praktyczny wpływ komentowanej nowelizacji na wymiar kary. O ile zwiększanie dolnej granicy ustawowego zagrożenia konkretnych typów czynów zabronionych jest rzeczywistym wyrazem zaostrzenia polityki karnej państwa (podniesiona zostaje bowiem minimalna dolegliwość, z jaką spotka się potencjalny sprawca czynu

³³ L. Wilk [w:] *System Prawa Karnego*, t. VI: *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, red. M. Melezini, Legalis 2016, s. 318.

³⁴ „Wielu autorów, występując przeciwko wąsko pojętej prewencji ogólnej w sensie odstraszania innych osób od popełnienia przestępstw, jednocześnie podkreśla, że o społecznym oddziaływaniu kary nie stanowi bynajmniej tylko surowość, ale przede wszystkim jej nieuchronność”. T. Kaczmarek, *System Prawa Karnego*, t. V: *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary*, red. T. Kaczmarek, Warszawa 2017, s. 64.

zabronionego), o tyle podnoszenie górnej granicy ustawowego zagrożenia nie nakłada w zasadzie żadnego obowiązku na sędziego podczas wymiaru kary. Zostaje mu przekazane do dyspozycji jedynie szersze spektrum, mające w założeniu umożliwić adekwatne dopasowanie kary do czynu. Tym samym faktyczny wpływ nadchodzących zmian w zakresie kary pozbawienia wolności zależy w dużej mierze od praktyki stosowania prawa przez sędziów.

Bibliografia

- Aronson E., Wilson T.D., Akert R.M., *Social Psychology*, Poznań 2012.
- Baza statystyczna, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> (8.02.2023).
- Dogmaty Karnisty, *Ustawa z 7.07.2022 nie weszła w życie i nie zmieniła przepisów Kodeksu karnego, gdyż w systemie prawnym nie istnieje przepis prawa obowiązującego, określający dzień jej wejścia w życie*, <https://www.facebook.com/dogmatykarnisty/posts/pfbid02k9TxMRZrB9axTg3poLrzXySuJ5neS3SxVKXzu6GEjGdCuE1HMUJxAA6XjL3Bsjr61?mibextid=YxdKJM> (28.10.2023).
- Druk nr 2024 z dnia 22 lutego 2022 r., <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2024> (8.02.2023).
- Konarska-Wrzosek V. [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2020.
- Łabuda G. [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021.
- Majewski J. [w:] *Kodeks karny. Część ogólna, t. I, cz. 1: Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016.
- Małecki M., *Niezmieniony Kodeks karny*, Kraków 2023.
- Mozgawa M. [w:] M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2023.
- Stefańska B.J., *Kara pozbawienia wolności do 20 lat*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 5.
- System Prawa Karnego*, t. V: *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary*, red. T. Kaczmarek, 2017.
- System Prawa Karnego*, t. VI: *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*, red. M. Melezini, Legalis 2016.
- Tyszkiewicz L., *Rzut oka na niektóre aktualne problemy prawa karnego, polityki kryminalnej i kryminologii* [w:] *Zagadnienia współczesnej polityki kryminalnej*, red. T. Dukiet-Nagórska, Bielsko-Biała 2006.

Streszczenie

Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw jest jedną z największych nowelizacji polskiej ustawy karnej od lat. Wniosła ona do polskiego Kodeksu karnego wiele istotnych zmian. Artykuł skupia się wokół modyfikacji katalogu kar (art. 32 k.k.) polegającej na uchyleniu kary 25 lat pozbawienia wolności przy równoczesnym rozszerzeniu granic zwykłego pozbawienia wolności, ustanawiając nowe ramy zagrożenia karą na czas od miesiąca do 30 lat pozbawienia wolności. Autor zwięźle przedstawia podstawowe w jego ocenie wątpliwości i kontrowersje związane nowelizacją w zakresie wyżej wskazanym, podejmując próbę analizy *ratio legis* usunięcia kary 25 lat pozbawienia wolności z polskiego porządku prawnego.

Słowa kluczowe: nowelizacja kodeksu karnego, pozbawienie wolności, katalog kar, kara 25 lat pozbawienia wolności

REMOVAL OF THE PENALTY OF 25 YEARS IMPRISONMENT FROM THE CATALOG OF PENALTIES OF THE CRIMINAL CODE

Summary

The Act of 7 July 2022 on amendments to the Criminal Code and certain other laws is one of the largest amendments to the Polish Criminal Law in years. It brought many significant changes to the Polish Penal Code. The article focuses around the modification of the catalog of punishments (Art. 32 of the Penal Code) consisting in the repeal of the punishment of 25 years' imprisonment while expanding the limits of ordinary deprivation of liberty, establishing a new framework for the threat of punishment for a period of one month to 30 years' imprisonment. The author succinctly presents what in his opinion are the basic doubts and controversies related to the amendment to the extent indicated above, attempting to analyze the *ratio legis* of removing the penalty of 25 years' imprisonment from the Polish legal order.

Keywords: amendment of the Criminal Code, deprivation of liberty, catalog of punishments, penalty of 25 years imprisonment